

به نام خداوندگار قلم

جریان‌شناسی سیاسی

جنبش جنگل

(مطالعه جامعه‌شناختی جنبش جنگل)

نویسنده:

عباس نعیمی

۱۳۹۱

سرشناسه	نعمی، عباس، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	جریان‌شناسی سیاسی جنبش جنگل / نویسنده عباس نعمی.
مشخصات نشر	تهران : شرکت چاپخش، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۴-۶ص: مصور.
شابک	978-964-5541-78-9
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	میرزا کوچک خان، یونس بن میرزا بزرگ، ۱۳۴۰-۱۳۹۸ق.
موضوع	ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق. -- جنبشها و قیامها
رده بندی کنگره	DSR ۱۴۷۱/ن ۴ج ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۷۵۲-۰۴۵
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۷۲۳-۲

بنام خدا

جریان‌شناسی سیاسی جنبش جنگل

نویسنده: عباس نعمی

طرح روی جلد: مهیل نبی‌جانی - ویراستار: عباس نعمی

چاپ و صحافی: پژمان - نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱ - شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

ناشر انتشارات چاپخش

ناشر برگزیده و عضو انجمن فرهنگی ناشران کتاب دانشگاهی

نشانی: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب، پلاک ۱۲

تلفن: ۶۶۴۰۴۱۱۰ فاکس: ۶۶۴۹۳۴۷۵

صندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۱۷۳۷

این اثر مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف یا ناشر، نشر و پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

ISBN: 978-964-5541-78-9

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۵۴۱-۷۸-۹

فهرست مطالب

۹	دیباچه
۱۱	مقدمه
	فصل اول: بسترهای سیاسی، فکری، اجتماعی و اقتصادی پیدایش
۱۹	جنبش جنگل
۲۱	مقدمه
۲۱	الف. بسترهای سیاسی پیدایش جنبش جنگل
۲۱	۱. بسترهای سیاسی داخلی پیدایش جنبش جنگل
۳۸	۲. بسترهای سیاسی بین‌المللی پیدایش جنبش جنگل
۵۰	ب. بسترهای فکری پیدایش جنبش جنگل
۵۰	۱. بسترهای فکری ناسیونالیستی
۵۶	۲. بسترهای فکری اسلامی
۶۸	۳. بسترهای فکری چپ
۷۵	پ. بسترهای اجتماعی - اقتصادی پیدایش جنبش جنگل
۷۵	۱. وضعیت رفاه و معیشت
۸۳	۲. وضعیت بهداشت
۸۵	۳. وضعیت آموزش
۹۲	جمع‌بندی
۹۵	مدل‌تیینی پیدایش جنبش جنگل
۹۷	فصل دوم: جریان سیاسی ملی - مذهبی در جنبش جنگل
۹۹	مقدمه
۹۹	الف. ایدئولوژی جریان ملی - مذهبی
۱۰۱	۱. خاستگاه فکری

۲. نگرش و مواضع	۱۰۵
۱.۲. استقلال و تمامیت ارضی	۱۰۶
۲.۲. محالیت اجتماعی	۱۱۱
۳.۲. استبداد سیاسی	۱۱۵
۴.۲. رابطه با مذهب	۱۱۹
۳. نقش ایندولوریک جریان ملی - مذهبی در روند جنبش جنگل	۱۲۶
ب. چهره‌ی شاخص جریان ملی - مذهبی	۱۳۸
۱. میرزا کوچک خان جنگلی	۱۳۹
۱.۱. چکیده زندگی و خاستگاه طبقاتی	۱۳۹
۲.۱. نقش کوچک خان در روند جنبش جنگل	۱۴۴
۳. نظرها و نقدها درباره‌ی کوچک خان	۱۴۹
ب. پایگاه مردمی جریان ملی - مذهبی	۱۵۵
۱. خاستگاه طبقاتی جریان ملی - مذهبی	۱۵۵
۲. قلمرو نفوذ جغرافیایی جریان ملی - مذهبی	۱۶۰
ت. موافقان و مخالفان سیاسی جریان ملی - مذهبی	۱۶۴
۱. موافقان و مخالفان سیاسی داخلی جریان ملی - مذهبی	۱۶۴
۱.۱. موافقان سیاسی داخلی جریان ملی - مذهبی	۱۶۴
۲.۱. مخالفان سیاسی داخلی جریان ملی - مذهبی	۱۶۸
۲. موافقان و مخالفان سیاسی بین المللی جریان ملی - مذهبی	۱۷۴
۱.۲. موافقان سیاسی بین المللی جریان ملی - مذهبی	۱۷۴
۲.۲. مخالفان سیاسی بین المللی جریان ملی - مذهبی	۱۷۸
جمع بندی	۱۸۴
فصل سوم: جریان سیاسی راست محافظه کار در جنبش جنگل	۱۸۷
مقدمه	۱۸۹

مقدمه

جنبش‌های اجتماعی بر بستر جریان‌های سیاسی و فکری شکل گرفته و گسترش می‌یابند و تحولات ایران معاصر نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. بر این اساس در ارتباط با وقایع تاریخ نوین ایران، می‌توان سه جریان سیاسی عمده را شناسایی کرد: ۱. جریان ملی که با تأکید بر عناصری همچون استقلال و تمامیت ارضی، آزادی خواهی و استعمار ستیزی در صحنه حاضر بوده است؛ ۲. جریان چپ که با تأکید بر عدالت محوری، مبارزات طبقاتی و مولف‌های سوسیالیستی قابل تشخیص است؛ ۳. جریان مذهبی که با اهداف، الگوها و آموزه‌های دینی در صدد تغییرات مورد نظر خویش نمود یافته است. شکل‌گیری و گسترش جنبش جنگل نیز از این سه جریان متأثر بوده است.

این جنبش بعد از انقلاب مشروطه‌ی ایران (۱۲۸۵ش/۱۹۰۶م) زمانی ظهور یافت که از یک سو کشور تحت اشغال و نفوذ عناصر خارجی قرار داشت و از سوی دیگر فقر و قحطی سراسر ایران را فرا گرفته بود آنچنان که سرپرست یک هیأت مذهبی آمریکایی در ایران در گزارش خود می‌نویسد: «من مردم گرسنه‌ای را دیدم که پهن می‌خوردند و با ولع دسته‌های خردار سبزه را که آفتاب سوزان تابستان سوزانده بودشان به دهان می‌گذاشتند» (شاگری، ۱۳۸۶: ۷۹).

در چنین دورانی بود که جنبش جنگل با رهبری میرزا کوچک خان جنگلی اعلام موجودیت نمود و با شعار مخالفت علیه سلطه‌ی خارجی و احیای استقلال ایران، افشار مختلف مردمی را جذب کرد. انقلاب ۱۹۱۷م.

که مبتنی بر آن، سه جریان سیاسی ملی- مذهبی، راست محافظه کار و چپ با سه ایدئولوژی ناسیونالیسم مذهب باور، پراگماتیسم و مارکسیسم- لنینیسم از یکدیگر تمیز داده شده است. البته خود عبارت ایدئولوژی مفهوم مناقشه آمیز در علوم اجتماعی است به گونه‌ای که از آگاهی دروغین در «ایدئولوژی آلمانی» مارکس تا سبکهای اندیشه در «ایدئولوژی و یوتوپیا»ی کارل مارکس، گستره‌ی معنایی یافته است (آشتیانی، ۱۳۸۳: ۱۷۹).

شاخص ایدئولوژی در این کتاب، ذیل بحث تالکوت پارسونز طرح گردیده آنچنان که مراد از آن یک نظام اعتقادی است که اعضای یک جمع در آن اشتراک دارند و از آن مدد می‌گیرند تا جهان را برای خویش فهم پذیر سازند (راش، ۱۳۸۸: ۲۰۳). به بیان دیگر، ایدئولوژی مجموعه‌ای نسبتاً منسجم از اعتقادات و نظریات مشترک است که افراد ذیل آن هویت جمعی یافته و به واسطه‌ی آن مواضع و ادراکات خویش را توجیه می‌نمایند. بنابراین مفهوم ایدئولوژی در سطح کنش متقابل اجتماعی، پیوند نزدیکی با مفهوم قدرت می‌یابد و به عنوان عامل مشروعیت بخش شیوه‌های عمل معطوف به قدرت حائز اهمیت است.

بر این اساس، جریان سیاسی ملی- مذهبی آن نوع جریان سیاسی است که در رویکرد و مواضعش از عناصر ملی‌گرایانه مانند وطن دوستی، آزادیخواهی و استقلال ارضی متأثر است و با تلفیق باوردهای ملت خواهی با تعالیم اخلاقی دینی به ویژه خصایل مبارزاتی تشیع، ایدئولوژی را سامان می‌دهد.

جریان سیاسی راست محافظه کار نیز آن شق از جریان سیاسی است که در رویکرد و مواضعش مصلحت اندیشانه عمل کرده و ملاحظات معطوف به نتایجی مطلوب را معیار قرار می‌دهد. راهبران این جریان را می‌توان حول دو محور قدرت و ثروت تشخیص داد.

همینگونه مراد از جریان سیاسی چپ نوعی جریان سیاسی است که در رویکرد و مواضعش تاکیدات کمونیستی مانند نگرش انترناسیونالیستی، فلسفه ماتریالیسم، سیاست دولت محوری و مرام اشتراکی غالب می‌باشد. مقصود از جریان چپ در اینجا منحصر آنحله مارکسیست-لنینیست آن است که به دو شاخه‌ی رادیکال و میانه رو در جنبش جنگل قابل تفکیک است. شاخه‌ی چپ رادیکال قرائتی از جریان چپ است که به تغییرات زیربنایی شتابان با مشی انقلاب در یک مرحله نظر دارد بدین صورت که نسخه‌ای فراگیر و یکدست تجویز کرده و فاقد ملاحظات منطقه‌ای است. حال آن که شاخه‌ی چپ میانه رو بر تغییرات زیربنایی شتابان تاکید ندارد و ذیل مشی انقلاب در دو مرحله، واجد رویکرد منعطف‌تری در برنامه راه است به گونه‌ای که از شاخه رادیکال متمایز می‌شود.

جای تاکید است که تالیف حاضر در پی روایت تاریخ جنبش جنگل نیست آن چنانکه در کتب متعدد و از چشم اندازهای مختلف بیان گردیده است. بلکه در پی تشریح جامعه شناختی با تاکید بر جریان شناسی سیاسی آن می‌باشد. لذا بنا بر سرتیترهای موازی جریان‌ها، فاکتهایی از تاریخ جنبش، گاه به طور چندباره مورد استفاده قرار گرفته است.